

УДК 177

ГОРБЕНКО КАТЕРИНА,

аспірант кафедри філософії Донецького національного університету, м. Вінниця

СОЦІАЛЬНІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛИ СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

У статті розглянуто основні соціальні екзистенціали, їх природу та зв'язок із екзистенціалами індивідуального рівня. Зроблено висновок про тенденції формування на Донбасі соціальної спільноти, яка заснована на єдності історичної долі (консорції). Аналізується зміна змісту соціальних екзистенціалів (хронотоп, історична пам'ять, свобода, відповідальність, справедливість, тривожність, страх, смерть) східно-українського соціуму під впливом збройного конфлікту на Донбасі.

Ключові слова: екзистенціал; соціальний екзистенціал; східноукраїнський соціум; хронотоп; свобода; відповідальність; справедливість; тривожність; страх; смерть.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Соціальна філософія та соціальна психологія, вивчають, окрім іншого, дорефлексивні шари масової свідомості, які в особі східно-українського соціуму стали невичерпним джерелом для досліджень і узагальнень. У зоні конфлікту, включаючи район бойових дій і безпосередньо прилеглу до нього територію, опинилися мільйони українських громадян, які проживають у Донецькій і Луганській областях. Зрозуміло, при такій їх кількості не йдеться про будь-який "моноліт" свідомості. Люди - різні, з різним життєвим досвідом, умовами соціалізації, ступенем сприйнятливості до сучасних технологій маніпуляції. А тому не дивно, що вони по-різному сприймають події, які відбуваються. Спектр опінії варіює від край радикальних пропутінських висловлювань до не менш радикальних патріотичних поглядів - навіть в їх націоналістичному аранжуванні. Між цими крайнощами - велике число "відтінків", які, власне, і складають зміст масової свідомості.

Інакше кажучи, було б помилковим створювати монохромний портрет східноукраїнського соціуму, вважаючи критерієм оцінки власну світоглядну позицію. Все набагато складніше, враховуючи строкатість і калейдоскопічність поглядів населення. І все ж говорити про певну специфічність світосприйняття мешканців Донбасу, її несхожість на світосприйняття мешканців решти частини України можна й потрібно. Витоки цієї специфічності слід шукати в історії освоєння краю, в поліетнічному складі населення, в індустріалізації та повоєнному відновленні промисловості, в більшій лояльності до радянського минулого, в міфах про "донецьких", які всіляко культивувалися протягом останніх десятиліть, в електоральній підтримці В. Януковича. Про це вже чимало сказано й написано. Не повторюючись, у рамках цієї статті ми звернемо увагу на значне посилення зазначеної специфічності в умовах чинного тепер збройного конфлікту, коли масовою свідомістю докорінно переосмислюються базові цінності і посилюється її екзистенціальна складова.

Зауважимо, що концепт "соціальний екзистенціал", до якого ми будемо звертатися, є наслідком екстраполяції екзистенціалів як таких з індивідуального рівня на колективний. Прагнення поширити екзистенціали людського буття на все суспільство, розкрити їх соціокультурну обумовленість і взаємозв'язок з соціальни-

ми та ментальними структурами характерне для робіт О. Донченко [1], А. Гагаріна [2], А. Севастеєнко [3], О. Плаксіної [4], Л. Жіжелевої [5], С. Копилової [6] та інших авторів.

Таким чином, **метою статті** є спроба визначити основні соціальні екзистенціали східноукраїнського соціуму і простежити їх трансформацію в умовах сучасного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Термін "екзистенціал" належить до екзистенційно-феноменологічної традиції філософствування, представленої, насамперед, М. Гайдеггером, хоча він і не залишив чіткої дефініції даного терміна. За М. Гайдеггером, екзистенціали є основними одиницями мислення, які виконують у неklasичній раціональності приблизно ту ж саму роль, що категорії - у класичній. Якщо "категорії" можуть бути співвіднесені з наявним буттям, з чимось константним, то "екзистенціали" мають справу з буттям, яке розгортається в часі (турбота, рішучість). Екзистенціали є своєрідною формою ідеального освоєння буття, адекватною узагальненням саме стосовно суб'єктивної реальності, тобто таким узагальненням, які вже не рефлюктуються суворим науковим пізнанням, хоча останнє й задає рамки застосування екзистенціалів.

Категорії фіксують загальний каркас буття в цілому, екзистенціали ж використовуються там, де всередині цього каркасу проявляються суб'єктивність і невизначеність. Екзистенціали прийнятні у філософських есе, в поезії, в публіцистиці, тобто там, де чіткий категоріальний рівень ще не досягнутий.

"Під рубрикою "екзистенціал", - пише Ю. Разін, - Гайдеггер виводить такі визначеності буття присутності, як: "люди" (das Man), "буття-в", розташування, розуміння, мова, турбота, смерть, совість, час тощо. За аналогією з аристотелівським визначенням складу суцього, про будь-яку присутність можна сказати, що в горизонті своїх буттєвих можливостей вона є людиною (Man), має онтологічну структуру буття-в (завдяки чому може бути онтично визначена як "де" - наприклад, у Лікеї), час, (завдяки якому може бути онтично визначена як "коли" - наприклад, учора), стурбованість, відчуває поклик сумління, заступає в смерть, розуміє, розташована, говорить тощо" [7]. Відштовхуючись від розуміння екзистенціалів М. Гайдеггером, швейцарський психолог Медард Босс конкретизує їх набір: просторовість, темпораль-

ність, тілесність, співбуттєвість у спільному світі (буття-в-світі), налаштованість, історичність (історична пам'ять), смертність (буття-до-смерті). Соціальні екзистенціали, відповідно, характеризують докатегоріальний рівень буття не окремої людини, а соціуму в цілому. Їх можна визначити як необхідні риси переживання акту існування суспільства, без яких воно не може розглядатися як таке.

Порівнюючи індивідуальні та соціальні екзистенціали, ми бачимо, що не всі з названих М. Боссом екзистенціалів однаково евристичні в якості своїх "соціальних аналогів". Наприклад, екзистенціал тілесності у повному сенсі слова до соціального рівня непридатний. Однак йому можна знайти еквіваленти, які передбачають фізичний стан соціуму, що складається з конкретних індивідів. Тут можна говорити про морфології соціуму, соціальне здоров'я, самовідчуття вкоріненості своєї присутності в бутті тощо. А ось такі соціальні екзистенціали, як співбуттєвість (буття-в-світі) та історична пам'ять, від початку мають соціальну природу, оскільки окремих індивідів поза соціумом не може переживати ані включеності в ряд спільних подій, ані спогадів про історичне минуле. Індивідуальні почуття й переживання в даному випадку вторинні по відношенню до соціальних.

До сказаного слід додати, що в сучасній літературі згадуються інші екзистенціали. Одні з них застосовуються лише на індивідуальному рівні (самотність, любов), інші - на індивідуальному і колективному (тривога, сум, радість, гнів, ненависть, страх), треті - переважно на соціальному рівні (свобода, відповідальність, справедливість). Спробуємо далі описати стан основних соціальних екзистенціалів східноукраїнського соціуму.

Хронотоп. Перші два з виділених М. Гайдеггером екзистенціалів (просторовість і темпоральність) можуть бути застосовані до соціуму у повній мірі. Адже його існування завжди характеризується "присутністю" в даному місці в даний момент часу. Визначаючи просторово-часові координати (хронотоп) ми, по суті, осягаємо те, чим є дане суспільство.

У просторовому відношенні аналізована соціальна спільність, як зазначалося, локалізована в межах східних областей України (Донецька і Луганська). Лінія фронту рухлива, кордон з Росією відкритий, лідери "Новоросії" заявляють про своє бажання володіти всією територією зазначених областей, при цьому не приховуючи намірів рухатися далі на Харків, Київ, Львів. Усе це, включаючи прагнення "пробити" сухопутний коридор до Криму, сам проєкт "Новоросія" - все це ніщо інше, як вираження територіальних претензій Кремля [8, с. 15]. З географічної точки зору на сході України немає скільки-небудь значних природних об'єктів (гір, великих річок), які є природними перешкодами для вторгнення з Росії. Очевидно, ці обставини лягли в основу ідеї спорудження Києвом стіни вздовж україно-російського кордону. З іншого боку, відсутність чітких географічних маркерів позначається і на відчутті спільності місцевого населення з населенням сусідніх областей Російської Федерації.

Соціальний екзистенціал темпоральності характеризується спрямуванням східноукраїнського соціуму в минуле. Якщо за радянського періоду історії була присутня яскраво виражена спрямованість на майбутнє, причому гарантовано "світле", то в перебудовні й перші роки незалежності вона змінилася на так звані "презентизм" з його установкою "живи сьогоднішнім днем". Подальша ментальна переорієнтація на минуле без-

сумнівна, питання полягає тільки в ступені хронологічної віддаленості цього "ідеального минулого" від справжнього. Для одних таким ідеалом є Радянський Союз, для інших - Російська імперія, для третіх - Україна часів Богдана Хмельницького до Переяславської Ради. У цьому суспільстві сильні переживання ностальгії за минулим (великий відсоток пенсіонерів в регіоні тощо), через відсутність достовірних знань відчутними є спроби ідеалізації окремих відрізків історії, прагнення наслідувати героям минулих часів.

Єдиний хронотоп, попри тезу про відсутність "моноліту свідомості", все ж таки сприяє згуртуванню східних українців в певну консорцію (за Л. М. Гумільовим - спільноту, засновану на єдності історичної долі - реальної або уявної).

Історична пам'ять. Населення, яке проживає на території Донецької та Луганської областей, відрізняється помітною строкатістю і культурною мозаїчністю. Західна ділянка Великого степового коридору, по якому з античних часів пройшли десятки кочових народів, стала доступною для господарського освоєння не так давно. "Дике поле" колонізували українці, німці, греки, болгари, росіяни, серби та десятки інших етносів. Справжній промисловий бум стався наприкінці XIX століття і був посилений радянською індустріалізацією.

Представники багатьох національностей, що з'їхалися на будівництво шахт і об'єктів важкої промисловості, спочатку володіли власною історичною пам'яттю, часом відмінною від офіційної її версії. Процес формування спільної пам'яті про минуле прискорився завдяки суперечливим подіям сталінської епохи, включаючи колективізацію і голодомор, героїчну працю на будівництвах перших п'ятирічок (стаханівський рух) і масові репресії, гіркоту поразок і радість Перемоги у Великій вітчизняній війні. По суті, соціальна спільнота Донбасу формувалася паралельно з формуванням Радянської держави, тому велика кількість населення регіону повністю поділяє соціалістичні цінності її норми. До цього слід додати, що Донбас був кузницею партійних і державних кадрів. Для них радянська історія не була чимось далеким, привнесеним ззовні, це саме їхня історія, вони є її повноправними учасниками та творцями.

Тенденція до перегляду радянського минулого, яка намітилася після проголошення Україною незалежності, сприймалася на Донбасі, як мінімум, з подивом (знову ж-таки - існують проблеми знання історії). Ліквідація "білих плям історії", введення в науковий обіг нових, невідомих або маловідомих історичних фактів, переоцінка історичних подій часом різко контрастували з існуючою у населення Донбасу самооцінкою як позитивної, благородної, успішної частини радянського народу, яка самовідданою працею наближає бажану мету - комунізм. Історична пам'ять у цьому плані відіграє подвійну роль: з одного боку, вона охороняє масову свідомість від надмірних ідеологічних впливів, "консервуючи" сформовану картину подій та їх оцінку, з іншого боку, вона сама може надавати матеріал для ідеологічних маніпуляцій.

Спекуюючи на глибоких емоційно-психологічних переживаннях з приводу недавнього історичного минулого, офіційна російська і українська пропаганда досягає бажаного результату. Нинішні події розглядаються в контексті безперервного протистояння Заходу і Росії, що асоціюється з нацистським Третім Рейхом Європи і відроджуваного Радянського Союзу. Поділ українського суспільства на вірних Москві мешканців Сходу і "невірних", "відступників" (ідентифікованих як фашисти, бандерівці тощо) стало підставою для екзистен-

ційного розколу. Усе це аж ніяк не сприяє виробленню компромісного варіанту виходу з конфлікту і формуванню конструктивного образу майбутнього. Останній взагалі не простежується у масовій свідомості східних українців, яких просто використовують.

Свобода як соціальний екзистенціал є вираженням самовизначення людини і спілкуванні з іншими людьми, в її відносинах із суспільством. Як зазначав Ж.-П. Сартр у роботі "Екзистенціалізм - це гуманізм", "людина не замкнена у собі, а завжди присутня у людському світі" [9, с. 332]. Реалізувати себе, самовизначитися людина може лише в певних соціальних, економічних, політичних, культурних умовах. Тому свобода - це спосіб буття суспільства, яке характеризується здатністю людини діяти відповідно до своїх інтересів та цілей, спираючись на знання закономірностей, норм і правил цього суспільства.

Чи розширилися рамки свободи жителів Донбасу у 2014 році? Ми вважаємо, що ні. У зв'язку з бойовими діями були значно обмежені права конкретних громадян. Вони втратили можливість вільно пересуватися, отримувати пенсії, повноцінні зарплати, позбулися житла. Скоротився обсяг послуг, у тому числі в сфері охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення. Завданю непоправного удару по свободі бізнесу, а у що вилетіть руйнування міст та сіл (Слов'янськ, Дебальцеве та ін.)? Велика частина населення втратила можливість проголосувати на президентських і парламентських всеукраїнських виборах. І треба бути явним лицеміром, щоб стверджувати, що все це з надлишком компенсується свободою говорити російською, доторкнутися до "великої російської культури" або проголосувати на місцевому "референдумі" за відділення від України.

Відповідальність є зворотною стороною свободи. Підкреслюючи активну суб'єктивність кожного індивіда, екзистенціалізм пов'язує індивідуальну та соціальну відповідальність: підвищуючи морально-етичний рівень кожної конкретної людини, суспільство отримує здатність здорового розвитку [10]. На Донбасі все більше відчувають колективну відповідальність за події, що відбуваються. Спочатку негативна установка з приводу Майдану, образа за вигнаного президента, гасло "Почуйте Донбас!", докір "поки вони стояли на Майдані, ми працювали" тощо динамічно змінилися мітингами "російської весни", масовими ходами з криками "Росія, прийди!" і "Путін, уведи війська!", "референдумами", проголошенням ДНР і ЛНР. Як розділити відповідальність за пролиту кров між Майданом, Кремлем і Донецьком? Якою мірою винні у війні місцеві жителі, певна частина яких заявила про своє бажання вийти зі складу України? Поки ці питання залишаються без відповіді, відповідальність обертається безвідповідальністю, свобода - несвободою.

Справедливість. Подібно до названих вище соціальних екзистенціалів свободи й відповідальності, справедливість також може бути розглянута на рефлексивному і дорефлексивному рівнях. У першому випадку вона виступає у вигляді категорії, у другому - у вигляді екзистенціалу. Переживання (не)справедливості соціумом детермінується рівнем правової культури, моральної зрілості, узгодженості інтересів різних соціальних груп і окремих особистостей, а також ступенем застосування насильства. Соціально-політичний дискурс прагне знайти виправдання несправедливості, яка зараз відбувається, представляючи справу так, начебто йде процес відновлення справедливості, потоптаній раніше. Процес цей може йти як заводно глибоко. Якщо для одних повалення В. Януковича - це анти-

конституційний переворот, то для інших - реакція на допущені ним численні зловживання. Для одних війна на Донбасі - нічим не прикрита агресія Росії проти незалежної мирної держави, для інших - відновлення Радянського Союзу (як варіант - Російської імперії). Для подолання подібних антиномій необхідно визначитися з критеріями відліку. С-праведливість передбачає право, правовий простір, правове поле. А в Донбасі ми бачимо накладення різних полів свавілля, у зв'язку з чим рефлексивно-категоріальний рівень осмислення справедливості поступається її дорефлексивному соціально-екзистенційному переживанню (спробуйте знайти український прапор у Донецьку). Ескалація бойових дій гранично загострила елементарні потреби населення Донбасу, поставивши його в неодноразово описану класиками екзистенціалізму "граничну ситуацію". Наочний конфлікт докорінно змінив уявлення про базові цінності, змістив центр уваги з проблем підвищення добробуту на проблеми виживання. У зв'язку з цим значно актуалізувалися такі соціальні екзистенціали, як тривожність, страх та смерть, які в мирних умовах не є пріоритетними для здорового соціуму.

Тривожність. Соціально-екзистенціальна складова тривожності полягає в обмеженні, пов'язаному із загрозою втрати зв'язку соціуму з певним значимим для нього аспектом існування. Приводів для тривожності у жителів сходу України більш ніж достатньо. Вони відчувають загрозу втрати звичного способу життя, загрозу розривів зв'язку з більш-менш усталеним за роки незалежності соціокультурним простором, загрозу втрати основних джерел доходу, невизначеність майбутнього.

Страх - один з найсильніших і емоційно-забарвлених соціальних екзистенціалів з переважно негативним навантаженням (хоча соціальні філософи і виділяють окремі позитивні аспекти страху [10], мова йде більше про наслідки, ніж саме переживання цього стану). Етап переростання тривожності в страх у колективній психіці жителів Донбасу вже минув. Люди вже не просто турбуються за майбутнє, вони бояться за своє життя в сьогоденні. Постійні обстріли житлових кварталів, розстріли тролейбусів, маршруток і рейсових автобусів, вбиті й поранені сусіди, скалічені молоді люди укупі з викривленням інформації по телевізійних каналах - більш ніж достатня підстава для стійкого страху.

Смерть у якості соціального екзистенціалу може розглядатися лише як похідна від індивідуальної смертності (буття-до-смерті). Адже смерть соціуму передбачає смерть конкретних людей, які входять до його складу - всіх або більшої частини. У нормальних умовах життя суспільства цей соціальний екзистенціал існує лише в суто гіпотетичних побоюваннях. Він значно актуалізується в катастрофічних умовах війн, дискримінацій, етноциду та інших "граничних ситуаціях", яскравим прикладом чого є Голокост.

Життя соціуму, як й індивідуальне життя людини, має свої початок і кінець. Екзистенція соціуму протягом усієї історії його існування постійно розширюється. І якщо смерть, за М. Боссом, є "реальною межею людського життя, вона належить до самого життя подібно до того, як кордони належать державі".

Те, що відбувається на Донбасі, дуже нагадує соціоцид. Здається, що ані Україна, ані Росія не зацікавлені в збереженні якої-небудь самобутності населення цього регіону. Для Києва важливо ліквідувати вогнище сепаратизму й тероризму, раз і назавжди знищити джерело загрози цілісності держави. Для Москви ДНР і ЛНР цікаві лише остільки, оскільки через них можна контролювати політику Києва, не допустити вступу України до НАТО

і до ЄС. Життя ж місцевого населення, напевно, у розрахунок узагалі не приймається. Крім іншого, в соціальних мережах поширюється думка, що за допомогою війни на сході Москва та Київ позбавляються від власних пасіонаріїв, які можуть скласти конкуренцію нинішній владі.

У цих умовах смерть стає все більш звичним явищем, вона входить у вжиток. Поріг чутливості в сприйнятті смерті знижується, фотографії полеглих у боях, скалічених тіл на вулицях міст, переповнені морги й величезна кількість свіжих могил на цвинтарях вже мало кого шокують. Біль втрат рідних і близьких перетікає в загальну скорботу і печаль, в подив - кому все це потрібно? Навіщо? Заради чого?

ВИСНОВКИ

Таким чином, у якості основних соціальних екзистенціалів, які визначають самовідчуття специфіки власного буття східноукраїнським соціумом, нами були названі й стисло охарактеризовані: хронотоп, історична пам'ять, свобода, відповідальність, справедливість, тривожність, страх та смерть. Переживаючи ці стани, ті, хто здатен зазирнути у день прийдешній, інтуїтивно відчують, що після нинішньої війни регіон, можливо, зуміє повернутися до мирного життя і відновиться, але колишній Донбас вже помер. Назавжди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донченко Е. А. Социетальная психика : [монография] / Е. А. Донченко. - К. : Наукова думка, 1994. - 207 с.
2. Гагарин А. С. Экзистенциалы человеческого бытия: одиночество, смерть, страх (от античности до Нового времени). Историко-философский аспект : дис. ... доктора филос. наук / А. С. Гагарин. - Екатеринбург, 2002. - 355 с.

Горбенко Екатерина,

аспирант кафедри філософії Донецького національного університета

СОЦИАЛЬНЫЕ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЫ ВОСТОЧНОУКРАИНСКОГО СОЦИУМА

В статье рассмотрены основные социальные экзистенциалы, их природа и связь с экзистенциалами индивидуального уровня. Делается вывод о тенденции формирования на Донбассе социальной общности, основанной на единстве исторической судьбы (консорции). Анализируется изменение содержания социальных экзистенциалов (хронотоп, историческая память, свобода, ответственность, справедливость, тревожность, страх, смерть) восточноукраинского социума под влиянием вооруженного конфликта на Донбассе.

Ключевые слова: экзистенциал; социальный экзистенциал; восточноукраинский социум; хронотоп; свобода; ответственность; справедливость; тревожность; страх; смерть.

Gorbenko Kateryna,

postgraduate student of philosophy department of Donetsk National University

THE SOCIAL EXISTENTIAL OF EAST UKRAINIAN SOCIETY

The article describes the basic social existential, their nature and connection with existential individual level. It is concluded that the formation of trends in the Donbas social community based on the unity of historical destiny (consortia). Analyzed changes in the content of social existentials (chronotope, historical memory, freedom, responsibility, fairness, anxiety, fear, death) East Ukrainian society under the influence of the armed conflict in the Donbas.

Key words: existential; social; existential; East Ukrainian society; chronotope; freedom; responsibility; fairness; anxiety; fear; death.

REFERENCES

1. Donchenko E. A. (1994), Societal psyche, Naukova dumka, Kyiv, 207 p. (rus).
2. Gagarin A. S. (2002), *Existential human life: loneliness, death, fear (from antiquity to modern times). Historical and philosophical aspect*, Thesis for the degree of doctor of philosophical sciences after specialty 09.00.03 "History of Philosophy", Ekaterinburg, 355 p. (rus).

№ 2 (134), спецвипуск, лютий 2015 р.

3. Севастеенко А. В. Культурно-исторические формы экзистенциального переживания: Тема любви и ее дискурсивные трансформации : дис. ... канд. филос. наук / А. В. Севастеенко. - Екатеринбург, 2002. - 172 с.

4. Плаксина О. И. Синергетическое взаимодействие менталитета и социально-исторического опыта - основной фактор устойчивого развития полиэтничного общества / О. И. Плаксина // Проблемы управления многоэтничными сообществами в условиях глобализационных и цивилизационных вызовов : материалы семинара. - Алушта-Симферополь, 2006. - С. 132-134.

5. Жижелева Л. И. Историческое бытие в экзистенциальном измерении : дис. ... канд. филос. наук / Л. И. Жижелева. - Киров, 2007. - 234 с.

6. Копилова С. В. Экзистенциали людського буття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук / С. В. Копилова. - Запоріжжя, 2008. - 19 с.

7. Разинов Ю. А. Понятие категории и экзистенциала в философии М. Хайдеггера / Ю. А. Разинов // Вестник Самарского государственного университета. - 1999. - № 1 (11). - С. 57-67.

8. Газин В. "Восточный вопрос": продолжение следует? / В. Газин // Зеркало недели. Украина. - 23 января 2015. - № 2 (198). - С. 15.

9. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм - это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов. - М. : Политиздат, 1989. - С. 319-344.

10. Шаровская А. В. Социальные проблемы в экзистенциальной философии / А. В. Шаровская // Известия ПГПУ им. В. Г. Белинского. - 2009. - № 11 (15). - С. 17-18.

11. Туренко О. С. Страх як соціально-філософський феномен (генеза та функції) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук / О. С. Туренко. - Донецьк, 2004. - 19 с.

3. Sevasteenko A. V. (2002), *Cultural and historical forms of existential experiences: love theme and its discursive transformation*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences after specialty 09.00.13 "Religion, philosophical anthropology, philosophy, and culture", Ekaterinburg, 172 p. (rus).

4. Plaksina O. I. (2006), *Synergies mentality and socio-historical experience - the main factor in the sustainable development of the multiethnic society in: Problems of control multi-ethnic communities in the conditions of globalization and civilizational challenges*, Alushta-Simferopol, pp. 132-134 (rus).

5. Zhizheleva L.I. (2007), *Historical existence in existential dimension*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences after specialty 09.00.01 "Ontology and epistemology", Kirov, 234 p. (rus).

6. Kopylova S.V. (2008), *Existential human being*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences, 09.00.03 "Social Philosophy and Philosophy of History", Zaporizhzhya, 19 p. (ukr).

7. Razinov Y.A. (1999), *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo yuniversiteta*, № 1(11), pp. 57-67 (rus).

8. Hazin V. (2015), *Mirror Weekly is Ukraine's international newspaper*, № 2 (198), 23 January, 2015, p. 15 (rus).

9. Sartre Jean-Paul (1989), *Existentialism is a Humanism in: Twilight of the Gods*, Politizdat, Moscow, pp. 319-344 (rus).

10. Sharovskaya A.V. (2009), *Izvestiya PPHU im. V.H. Belinskogo*, № 11(15), pp. 17-18 (rus).

11. Turenko O. S. (2004), *Fear as a socio-philosophical phenomenon (the genesis and function)*, Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences, 09.00.03 "Social Philosophy and Philosophy of History", Donetsk, 19 p. (ukr).

© Горбенко Катерина

Надійшла до редакції 23.01.2015

УДК 141.7

ТУРЕНКО ОЛЕГ,

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Донецького юридичного інституту, м. Кривий Ріг

ФРАГМЕНТАРНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ДОНБАСУ: ВЕЖІ ОБЛОЖЕНОГО ГРАДУ

У статті розкриваються російсько-радянські основи ментальності мешканців Донбасу, яка характеризується автором як афективно-фрагментарна. Її ключовими особливостями є історична багатокладність ціннісних смислів, гостре внутрішнє протиріччя, переплетення архаїко-язичницьких і християнських ідей, глибокий вплив міфо-казкових архетипів. Кілька спроб модернізації країни не змінили радянсько-російську ментальність, вона лише набула цивілізаційних атрибутів, але не напрацювала позитивних механізмів адаптації до нових реалій життя.

Ключові слова: ментальність; фрагментарність; міфо-казкові архетипи.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Ряд сучасних вітчизняних філософів, зокрема І. Пасько [1], М. Рябчук [2], М. Козловець [3] обстоюють думку, що українське суспільство представлено українською (проєвропейською), російською (євразійською) і радянською ментальними групами. При цьому на рубежі ХХ-ХХІ ст. попри нестабільність, притаманну будь-якому транзитному суспільству, існували певні тенденції посилення української групи, яка в перспективі, як уявлялось, могла стати панівною на всій території держави. Водночас баланс указаних груп у різних регіонах суттєво відрізнявся: Західна Україна (а за нею згодом і Центральна) на початку ХХІ ст. представляла українсько-проєвропейський вектор розвитку, тоді як у Східній і Південній Україні попри певну українську переорієнтацію все ж панувала російсько-радянська ментальна парадигма.

Зазначена тема гостро постала в подіях "Революції гідності" і формуванні квазідержав Донбасу. Якщо говорити мовою сучасних російських "реконструкторів" "русского мира", то ці утворення (ДНР, ЛНР) слід порівняти

з межовим Градом, який є форпостом захисту найціннішого - цілісності російсько-радянської (імперської) ментальності. Таке значення Донбасу і уявлена загроза інтерпретується автором не медійним фейком, а виявленою аксіологічною засадою російської свідомості. Адже мешканці Донбасу не є окремою етнічною або політичною спільністю, а є результатом завершеної форми "радянського експерименту". Тому провідні причини останніх подій в Донбасі коріняться в російсько-радянській ментальності, яка має міфо-казкову, афективно-фрагментарну ознаку. Ці особливості були сформовані в ході міфологізації російської історії, в ході становлення російсько-радянської імперії та її імітаційної модернізації.

Метою статті є аналіз радянсько-російських підвалин ментальності мешканців сучасного Донбасу.

Виклад основного матеріалу. Відправним міфом російської імперської ментальності є переконання, що Москва виступає єдинодержавним й істино-християнським нащадком Київської Русі, а єдиним життєздатним утворенням, що залишив давній Київ, є Московська дер-